

Emilia Pomiankiewicz-Wagner
Katedra Językoznawstwa Ogólnego,
Migowego i Bałtystyki
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Warszawski

Konstrukcje klasyfikatorowe w komunikacji użytkowników litewskiego języka migowego

Streszczenie

Rozprawa doktorska pt. „Konstrukcje klasyfikatorowe w komunikacji użytkowników litewskiego języka migowego” przedstawia szeroko zakrojoną analizę teoretyczną i deskryptywną klasyfikatorów jako elementów wchodzących w skład systemu gramatycznego litewskiego języka migowego (LGK – *lietuvių gestų kalba*). Jest to pierwsza tak obszerna praca poświęcona konstrukcjom klasyfikatorowym w LGK – dotąd zagadnienie to nie zostało zanalizowane w takim zakresie ani na Litwie, ani w literaturze międzynarodowej. Niniejsza rozprawa stanowi zarazem próbę systematyzacji, podsumowania oraz uzupełnienia aktualnego stanu badań nad LGK. Co istotne, jest ona także pierwszym monograficznym opracowaniem problematyki migowych konstrukcji klasyfikatorowych napisanym po polsku.

Rozprawa składa się z ośmiu rozdziałów oraz wstępu i zakończenia. Pierwsze trzy rozdziały mają charakter teoretyczny – przedstawiają przegląd zagadnień badawczych dotyczących klasyfikatorów poruszanych w światowej literaturze przedmiotu. W rozdziale pierwszym omówione zostały kwestie terminologiczne oraz klasyfikacje i kategoryzacje semantyczne klasyfikatorów proponowane przez różnych autorów. Rozdział drugi przedstawia najważniejsze kwestie związane z analizą gramatyczną klasyfikatorów, w tym: podstawowe zagadnienia morfologiczne, syntaktyczne, fonologiczne, rolę sygnałów niemanualnych, relacje przestrzenne i wykorzystanie trójwymiarowej przestrzeni migania. W rozdziale trzecim klasyfikatory zostały natomiast omówione w kontekście zjawiska ikoniczności oraz procesów leksykalizacyjnych.

Rozdział czwarty poświęcony jest sytuacji socjolingwistycznej g/Głuchych na Litwie – zawiera krótkie omówienie najistotniejszych kwestii związanych z historią LGK, oświatą oraz kulturą tej społeczności. W dalszej części rozdziału scharakteryzowane zostały pokrótce następujące zagadnienia: działalność podstawowych instytucji wspierających rozwój języka migowego na Litwie, kluczowe uregulowania prawne dotyczące LGK oraz zróżnicowanie form

komunikacji migowej na Litwie. Ostatnią częścią rozdziału czwartego jest przegląd istniejących litewskojęzycznych opisów lingwistycznych poświęconych klasyfikatorom i predykcjom klasyfikatorowym w LGK, z którego wynika, że mają one charakter fragmentaryczny i z pewnością wymagają uzupełnienia.

W rozdziale piątym omówione zostały szczegółowo okoliczności przeprowadzenia badania przedstawionego w rozprawie oraz materiał empiryczny stanowiący jego podstawę. Badanie to polegało na zarejestrowaniu wypowiedzi 36 informatorów – głuchych użytkowników LGK. Rozdział piąty zawiera informacje o jego podstawach metodologicznych, a mianowicie o przyjętej procedurze elicytacyjnej (zaczepniętej z prac nad Korpusem PJM), poszczególnych etapach realizacji nagrań przeprowadzonych na Litwie, kryteriach doboru informatorów (osób posługujących się LGK jako pierwszym i podstawowym językiem) oraz przeprowadzonej ankiecie służącej poszerzeniu perspektywy socjolingwistycznej badania. Następnie przedstawiony jest materiał wykorzystany do wywołania wypowiedzi informatorów (historyjki komiksowe) oraz przebieg sesji nagraniowej. Ostatnia część rozdziału piątego omawia etapy analizy pozyskanych danych.

W rozdziale szóstym i siódmym zaprezentowane zostały właściwe wyniki analizy lingwistycznej danych. Rozdziały te przedstawiają właściwości zaobserwowanych klasyfikatorów i predykcji klasyfikatorowych w kontekście problemów badawczych wskazanych w przeglądzie literatury przedmiotu.

W rozdziale szóstym omówione zostały klasyfikatory będące odrębnymi segmentami oraz kształty dłoni dla konkretnych referentów (z wyszczególnieniem podziału na typy klasyfikatorów: klasyfikatory przedmiotowe, klasyfikatory ciała i części ciała, klasyfikatory sposobu posługiwania się oraz specyfikatory rozmiaru i kształtu – statyczne i zarysu). Kolejnym przedstawionym zagadnieniem są sekwencje wypowiedzi zawierające klasyfikatory – w szczególności kwestia sąsiedztwa znaków leksykalnych.

Rozdział siódmy zawiera analizę klasyfikatorów jako elementów predykcji klasyfikatorowych. Omówione zostały zaobserwowane w nagranych materiale zjawiska linearne i nielinearne, w tym występowanie konstrukcji kanapkowych (zbudowanych zazwyczaj z dwóch klasyfikatorów), relacje przestrzenne pomiędzy referentami (rozpatrywane w kategoriach figury i tła), rola całego ciała oraz wykładników niemanualnych podczas artykulacji predykcji klasyfikatorowych, a także zjawisko symultaniczności i wykorzystanie przestrzeni migania.

Dopełnieniem analizy omówionej w rozdziałach szóstym i siódmym są konkluzje, które zaprezentowane zostały w rozdziale ósmym – z odniesieniem do hipotez i analiz teoretycznych

przedstawionych w pierwszych trzech rozdziałach rozprawy. W materiale badawczym zaobserwowane zostały zarówno zjawiska typowych i znane z literatury przedmiotu, jak i zjawiska do tej pory nieopisywane. Rozdział ósmy zawiera zestawienie kształtów dłoni klasyfikatorów zaobserwowanych w materiale empirycznym z kształtami dłoni omawianymi w literaturze przedmiotu. Z zestawienia wynika, że niektóre z odnotowanych kształtów wydają się charakterystyczne tylko dla materiału z LGK, co wskazuje na większe zróżnicowanie klasyfikatorowych kształtów dłoni, niż wynika to z literatury. Jeśli chodzi o zbadane sekwencje wypowiedzi zawierających klasyfikatory jako odrębne segmenty, najczęstsze okazały się wypowiedzi zawierające klasyfikatory w sąsiedztwie znaków koreferencyjnych. Natomiast typem klasyfikatora, który najczęściej tworzył predykcje, był klasyfikator sposobu posługiwania się. Zaskakujące okazały się wyniki dotyczące konstrukcji kanapkowych, które w LGK należą do bardzo rozbudowanych, składających się często z dwóch klasyfikatorów. Z analizy relacji przestrzennych wynika zaś, że najczęstszym schematem budowania wypowiedzi jest konfiguracja tło-figura. Przy artykulacji klasyfikatorów i predykcji klasyfikatorowych w materiale badawczym zaobserwowane zostały także przykłady wykorzystania całego ciała w funkcji artykulatora tła bądź klasyfikatora ciała (z zaangażowaniem elementów niemanualnych) oraz przejawy symultaniczności. W rozdziale ósmym omówiona jest wreszcie kwestia zmiennej perspektywy migania.

Jednym z celów niniejszej rozprawy była próba ustalenia poziomu skonwencjonalizowania klasyfikatorów w komunikacji wizualno-przestrzennej głuchych Litwinów. Na podstawie przebadanej próbki materiału nie sposób jednoznacznie stwierdzić, na ile klasyfikatory i predykcje klasyfikatorowe zakorzeniły się w gramatyce LGK, jednakże opisane powyżej zjawiska charakteryzują się pewnego rodzaju regularnością oraz powtarzalnością, co można uznać za wynik konwencjonalizacji. Przeprowadzona analiza klasyfikatorów i predykcji klasyfikatorowych w LGK wskazuje na konieczność kontynuowania badań w tym zakresie.

Emilia Romantczuk-Wagner